

κράτειν ἐγκατάστασις ἰατρῶν καὶ χειρουργῶν· τελευταῖον τοσαῦτα κοινὰ καταστήματα εἰς πολλαπλασίαισιν τῶν ἐπιτηδευμάτων τοῦ κοινοῦ βίου καὶ τῶν πρὸς ζωάρκειαν πόρων, εἰς προβίβασιν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, συνήργησαν δραστηρίως εἰς τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐξάπλωσιν.

Τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἡ αὐξήσις καὶ ἐπέκτασις ἦτο διηνεκὲς τῆς ἀνευδότου αὐτῆς μερίμνης ἀντικείμενον· ὁδῶν καὶ διωρῶν κατασκευαί, σύστασις συλλόγου ἐμπορικοῦ, συνθήκαι ἐπωφελεῖς μὲ ξένα κράτη καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐπιτυχία τῆς παρὰ τοῦ Πέτρου ματαίως ζητηθείσης ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ Αἰγαίου πελάγους θαλασσοπολείας, ἐξακολούθησις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πρὸς ἀνακάλυψιν τόπων καὶ πλουτισμῶν τῆς γεωγραφίας καὶ ἐθνογραφίας περιοδιῶν, εἶναι λαμπρὰ μνημεῖα τῆς πολιτικῆς συνέσεως καὶ τοῦ περὶ τὰ καλὰ ζήλου τῆς Αἰκατερίνης. Ἀλλὰ φυσικὰ κωλύματα, ὠμότης καὶ ἀπαιδευσία τοῦ λαοῦ, μάλιστα τοῦ χωρικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ δουλεία διέμενε ὡς προτοῦ, συνέστελον πολὺ τοὺς καρποὺς τῶν προσπαθειῶν τῆς Αἰκατερίνης.

Τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἐτίμα καὶ περιέβαλεν ἡ Αἰκατερίνα γενναίως καὶ φιλοφρόνως, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸν περὶ αὐτὴν κύκλον καὶ κατὰ μέρος. Ἀκαδημαῖαι τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐλευθερίων τεχνῶν, παιδαγωγεῖα διὰ τοὺς νέους καὶ κοράσια, ὑποστήριξις διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρήσεων, τιμαὶ καὶ βασιλοπροεπίαι χρορηγίαι εἰς ἄνδρας πεπαιδευμένους ἐδόξαζον τῆς αὐτοκρατορίας τὸ ὄνομα· μολοντοῦτο δὲν ἴσχυσαν νὰ ἀποξύσωσι τὴν σκωρίαν τῆς βαρβαρότητος τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ.

Εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτῆς ἐπικράτειαν, τὴν ὁποίαν ἐμεγάλωσε μὲ τοσαύτην εὐτυχιάν καὶ δύναμιν, ἔδωκεν ἡ Αἰκατερίνα καὶ νέον ἐσωτερικὸν διοργανισμὸν, τοῦ ὁποίου τὸν τύπον εἶχεν εἰσάξει εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. Τῶντι δι' ὅλα τὰ μεγάλα δεσποτικά κράτη ὑπάρχει εἰς μόνος πρόσφορος μηχανισμός. Αἱ ἰσομεγεθεῖς σχεδὸν πρὸς ἀλλήλας σατραπεῖαι, ἡ θέματα, ὑποδιηρέθησαν εἰς κύκλους ἢ νομοὺς περιλαμβανοντας τὰς πόλεις καὶ κώμας· ἕκαστον θέμα ἐτέθη ὑπὸ ἴδιον γενικὸν τοποτηρητὴν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον διετέλουν οἱ ὑποδεέστεροι· τὸ κέντρον τοῦ ὅλου ἐσχημάτιζεν ἡ σύγκλητος καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους. Τῶν σατραπῶν ἡ ἐξουσία περυστάλη, διὰ νὰ ἦναι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος εἰς τὰς ἀπομακρυσμένας χώρας ἀπὸ τὴν καθέδραν· ἐκ τούτου δὲ ὠφελήθη ὁ λαός· καθότι ὁπότεν ἡ ἐξουσία εἶναι διαιμερισμένη ὁ φαῦλος ἄνθρωπος ἔχει ὀλιγώτεραν ἰσχύν πρὸς τὸ κκοποιεῖν. Τῆς δικαιοσύνης· ἡ διαχειρίσις ὀργανώθη ὁμοιομόρφως καθ' ὅλον τὸ κράτος· ἀλλὰ τὸ ἐπιχειρισθὲν μέγα ἔργον καθολικῆς δι' ὅλον τὸ Ῥωσικὸν κράτος νομοθεσίας, μολοντοῦ διετυ-

νετο μὲ πολλὴν σύνεσιν καὶ περίσκεψιν καὶ ἐξηκολουθεῖτο μὲ ἐπιμονὴν ἀνένδοτον, δὲν ἐπέτυχεν ὡς φαίνεται διὰ τὰ ἀνυπέβλητα ἐμπόδια, μεθ' ὧν εἶναι συνδεδεμένη ἡ ἐκτέλεσις. Ἀθάνατον κλέος μολαταῦτα θέλον φέρει εἰς τὴν αὐτοκρατορίσσαν αἱ παρ' αὐτῆς ἰδιοχείρως συνταχθεῖσαι ὁδηγίαι πρὸς τὴν διορισθεῖσαν νομοσυντακτικὴν ἐπιτροπὴν.

Ἡ ἐξωτερικὴ τῆς Αἰκατερίνης πολιτικὴ, ἂν καὶ ὄχι κατὰ πάντα ἀκραφνῆς καὶ καθαρὰ, δὲν ἦτο ὅμως ὀλιγώτερον λαμπρὰ καὶ μεγαλεπήβολος· διὸ καὶ ἐπωνομάσθη παρὰ τῶν συγχρόνων αὐτῆς Σεμίραμις τῆς Ἄρκτου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς ἠλευθερώθησαν ἡ Κριμαία καὶ ὁ Βορυσθένης ἀπὸ τοὺς Ταρτάρους καὶ Ἰούρκους· ἡ παρὰ τὸν Πρῶτον ὕβρις ἀπεπλύθη ἐκ δευτέρου· ὁ Εὐξείνιος Πόντος ἠνοίχθη εἰς τοὺς Ῥώσους θαλασσοπόρους· ὁ Καύκασος, ἡ Γεωργία προσεκτήθησαν. Τότε εἶδεν ἡ Εὐρώπη κατὰ πρῶτον στόλους Ῥωσικοὺς περιπλέοντας τὴν Εὐρώπην ὀλόκληρον καὶ στήνοντας ναυτικὰ τρόπαια εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου· τότε ὁ Ῥαζουμόφσκης ὑπερέβη τὸν Ἰστρον καὶ ὁ Ῥωσικὸς ἀετὸς ἐταπεινώσεν ἐντελῶς τὴν ἡμισέληνον· ἀλλὰ τότε ἔλαβε χώραν κατὰ δυσμοίριαν καὶ ἡ μεγαλειτέρα καὶ ἀδικωτέρα παραβίασις τοῦ δικαίου τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ οἰκτρά ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πολιτειῶν ἐξάλειψις τῆς Πολωνίας, ἥτις ἦτο κατὰ μέγα μέρος ἔργον τῆς αὐτοκρατορίας· ἀδικία δι' ἧς, κατὰ τοὺς βαρεῖς λόγους τοῦ ἱστορικοῦ Μυλλέρου, ἡ Θεία Πρόνοια ἠθέλησε νὰ ἀποκαλύψῃ τῶν ἡγεμόνων τὴν ἠθικότητα.

Ἡ φήμη τῶν κατορθωμάτων τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ πολιτικὴ αὐτῆς βαρύτης, ἡ ἐρασιμότης τοῦ ὑποκειμένου τῆς κατέστηνον τὴν αὐλήν τῆς Πετροπούλεως τὴν μεγαλοπρεπεστέραν καὶ τερπνοτέραν τοῦ τότε κόσμου, εἰς τὴν ὁποίαν προσήρχοντο βασιλεῖς, ἄνδρες περίφημοι, καὶ πληθὺς περιέργων.

Τοιοῦτοι εἶναι οἱ κυριώτεροι τίτλοι τῆς εὐκλείας τῆς Αἰκατερίνης· οἱ λοιποὶ δὲν εἶναι τοσοῦτον καθαροί· ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον εἶναι τοιοῦτον· κατὰ δυστυχιάν τὰς σκιὰς τῶν πλειοτέρων ἐνδόξων ἀνδρῶν δὲν πρέπει νὰ τὰς ζητῶμεν εἰς τὰς σκιηώσεις τῶν δικαίων.

Εἰς ἐκ τῶν ἀγαπητῶν τῆς Αἰκατερίνης στοχασμῶν ἦτο τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους ἡ καταστροφή καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου ἀνύψωσις ἐνὸς ἐκ τῶν ἐγγόνων τῆς· ἀλλὰ τὸ τέρμα τοῦ βίου τῆς ἐφθασε πρὶν δυνηθῆ νὰ κατορθώσῃ τὸ σχέδιον τοῦτο.

Χρυσίππος ἐρωτηθεὶς, «Διὰ τί οὐ πολιτεῖσαι;» εἶπε· «Διότι, εἰ μὲν πονηρὰ τις πολιτεύηται, τοῖς Θεοῖς ἀπαρέσει· εἰ δὲ χρηστὰ, τοῖς πολίταις.»